

Prokuratūras darbības attīstības koncepcija

Šī ir ģenerālprokurora amata kandidāta Aivara Ostapko izstrādātā Prokuratūras darbības attīstības koncepcija par prokuratūras turpmāko darbību, attīstību, stratēģiskajiem mērķiem, kā arī Latvijas Republikas prokuratūras starptautisko integrāciju un sadarbību (turpmāk – attīstības koncepcija).

Šobrīd Latvijas Republikas prokuratūrā spēkā ir Prokuratūras darbības stratēģija 2022. – 2027. gadam. Esmu spēkā esošās prokuratūras darbības stratēģijas autors, to izstrādājot sadarbībā ar manis vadītā departamenta kolektīvu, kā arī ar Administratīvā direktora dienesta atbalstu.

Spēkā esošā prokuratūras darbības stratēģija pilnā mērā piemērojama arī šobrīd, nezaudējot tās aktualitāti prokuratūras darbības kvalitatīvai nodrošināšanai nākotnē. Tādēļ šajā attīstības koncepcijā tiek akcentētas arī vērtības, prioritātes un izpildāmie uzdevumi, kas atbilst šobrīd spēkā esošajai prokuratūras darbības stratēģijai.

Vispirms izklāstīts redzējums par prokuratūras starptautisko integrāciju un sadarbību (I. sadaļa), tam sekojoši uzmanība pievērsta prokuratūras attīstības koncepcijai nacionālā līmenī (II. sadaļa).

I.

Prokuratūras starptautiskā integrācija un sadarbība

Mūsdienās izteikti progresē starptautiska līmeņa (pārrobežu) noziedzība. Šāda tendence nozīmē, ka bez efektīvas, kvalitatīvas un ātras krimināltiesiskā sadarbības nav iespējams panākt taisnīgu un savlaicīgu krimināltiesisko attiecību noregulējumu. Prokuratūras pieredzē diemžēl ir bijuši kriminālprocesi, kuru turpmāka izmeklēšana nav iespējama, jo ārvalsts atsakās sniegt tiesisko palīdzību.

Tādēļ ir būtiski gan Latvijas, gan arī starptautiskā mērogā apzināties mūsu iespējas, vajadzības un prioritātes. Jādara viss iespējamais, lai Latvija starptautiskā mēroga kriminālprocesuālos mērķus sasniegtu. Vienīgi šādā gadījumā cīņa ar pārrobežu noziedzību būs efektīva.

Izceļami sekojoši būtiskākie un aktuālākie aspekti starptautiskajai integrācijai un sadarbībai.

[1] Eirojusta izmeklēšanas koordinēšanas instrumentu plašāka izmantošana krimināltiesiskajā sadarbībā ar ārvalstu kompetentajām iestādēm

Eirojusts atbalsta un stiprina koordināciju un sadarbību starp valstu izmeklēšanas un kriminālvajāšanas iestādēm saistībā ar smagiem noziegumiem, ja noziegums skar divas vai vairākas ES dalībvalstis. Šādas kategorijas kriminālprocesu kļūst arvien vairāk, tādēļ būtiski jāstiprina Latvijas pārstāvniecības Eirojustā kapacitāte. Tāpat arī nacionālā mērogā jāattīsta mehānismi, lai savlaicīgi identificētu kriminālprocesus, kuru starptautiskās sadarbības koordinācija ir piekritīga Eirojustam un Eirojusts savas kompetences ietvaros var sniegt atbalstu.

[2] Iesaiste starptautisko organizāciju rekomendāciju, starpinstitūciju darba plānu un citu stratēģisku dokumentu izpildes pasākumos

Prioritāro noziedzīgo nodarījumu noteikšanas pamatā ir ne tikai nacionāla rakstura noziedzības attīstības tendences, bet arī starptautisko organizāciju rekomendācijas, kuru izpildei konkrēti uzdevumi definēti arī prokuratūrai, piemēram, OECD un Moneyval. Lai kvalitatīvi nodrošinātu starptautiskajās rekomendācijās, kā arī starpinstitutionu darba plānos un citos stratēģiskos dokumentos prokuratūrai noteikto uzdevumu izpildi, prokuratūrā jānodrošina pastāvīgs darbības mehānisms minētā uzdevuma kvalitatīvai izpildei.

[3] Starptautiskās krimināltiesiskās sadarbības ātruma, kvalitātes un efektivitātes paaugstināšana

Jau pieminēts, ka mūsdienās arvien izšķirošāka loma ir starptautiskās krimināltiesiskās sadarbības efektivitātei un kvalitātei. Kamēr sadarbība Eiropas Savienības valstu līmenī uzskatāma par kvalitatīvu, sadarbība ar tā dēvētajām trešajām valstīm nav pietiekami efektīva. Protams, ka lielā mērā starptautiskās sadarbības kvalitāte austrumu virzienā tika negatīvi ietekmēta Krievijas Federācijas kara darbības dēļ Ukrainā. Tajā pašā laikā ir valstis, kuras uz Latvijas lūgumiem sniegt tiesisko palīdzību nav reaģējušas ar karadarbību nesaistītu iemeslu dēļ. Arī šajā daļā uzmanība pievēršama rīcības scenāriju izstrādei, kas var palīdzēt motivēt attiecīgas valstis sniegt palīdzību. Būtisku lomu var spēlēt Eirojusts, kurā jau šobrīd pārstāvniecību kontaktpunktu formā nodrošina atsevišķas ārpus Eiropas Savienības esošas valstis.

Vienlaicīgi arī nacionālā mērogā ir iespējams attīstīt iekšējos mehānismus prokuratūrā, kas ļauj uzlabot starptautiskās sadarbības ātrumu un efektivitāti.

[4] Starptautiskās tiesiskās palīdzības digitalizācija

Jāapzinās, ka digitalizācija būtiski ietekmē gan noziedzības attīstību, gan sniedz iespējas nodrošināt efektīvākus līdzekļus cīņai pret organizēto noziedzību. Pēdējos gados Eiropas Savienība ir veikusi pasākumus, lai modernizētu attiecīgo dalībvalstu tiesībsargājošo iestāžu darbinieku izmantotās informācijas sistēmas, lai labāk nodrošinātu pārrobežu sadarbību krimināllietās. Jo īpaši ES tiesībsargāšanas iestādes, tostarp Eiropols un Frontex, ir aprīkotas ar jaunākajiem digitālajiem rīkiem informācijas apstrādei. Šāda pieeja ļauj apmainīties ar operatīvajiem datiem un apstrādāt tos strukturētā, šifrētā veidā.

Turpretim praktizējošiem darbiniekiem dalībvalstīs, tajā skaitā Latvijā, bieži trūkst piemērotu instrumentu, lai cīnītos pret smagiem pārrobežu noziegumiem un uzlabotu sadarbību starp iesaistītajām iestādēm. Jo īpaši tāpēc, ka trūkst strukturētas un integrētas informācijas sistēmas, lai atbalstītu operatīvu apmaiņu ar svarīgu informāciju un pierādījumiem. Tādēļ svarīgi uzsvērt arī Ģenerālprokuratūras kā kompetentās iestādes lomu krimināltiesiskās sadarbības instrumentu attīstības nodrošināšanā.

[5] Latvijas noziedzības apkarošanas prioritāšu noteikšana un integrēšana atbilstoši Eiropas Savienības noteiktajām prioritātēm

Organizētā noziedzība ir arvien dinamiskāka un sarežģītāka parādība, kas prasa ne tikai Latvijas, bet arī ES līmeņa tiesībsargāšanas iestāžu stingru un izlēmīgu pret darbību.

Lai gan tradicionālās noziedzības jomas, piemēram, starptautiskā narkotiku kontrabanda, joprojām rada galvenās bažas, globalizācijas sekas sabiedrībā un uzņēmējdarbībā ir veicinājušas nozīmīgu jaunu noziedzīgo darbību rašanos.

Augstāk minētā kontekstā Eiropas Savienības līmenī radīts Smagās un organizētās noziedzības draudu novērtējums (SOCTA), kurā tiek apkopota informācija par Eiropas organizētās noziedzības jomu un draudiem.

SOCTA apkopojums ir pamats Eiropas daudznazaru platformu pret noziedzīgiem draudiem radīšanai (EMPACT). Šī platforma ievieš integrētu pieeju ES iekšējai drošībai, ietverot pasākumus – sākot no ārējo robežu kontroles, policijas, muitas un arī prokuratūras un tiesu iestāžu sadarbības – līdz informācijas pārvaldībai, jauninājumiem, apmācībai, profilaksei un iekšējās drošības ārējai dimensijai, kā arī publiskā un privātā sektora partnerībām.

Tam sekojoši, attīstot organizētās noziedzības apkarošanas mehānismus Latvijā, uzmanība pievēršama arī Eiropas Savienības līmeņa tendencēm organizētās noziedzības apkarošanas jomā un savstarpēji radītiem mehānismiem kopējai cīņai ar organizēto noziedzību, izmantojot jau esošās platformas.

[6] Latvijas Republikas prokuratūras pārstāvniecības nodrošināšana ārvalstu misijās

Bez Latvijas pārstāvniecības darbības Eirojustā, ir būtiski saglabāt Latvijas līdzdalību citos starptautiskajos formātos, kas no vienas puses dod iespēju prokuroriem padziļināti gūt pieredzi prokurora pienākumu izpildē starptautiskā mērogā, bet no otras puses demonstrē Latvijas Republikas prokuratūras gatavību un savstarpēju atbildību kopīgai cīņai pret organizēto noziedzību. Diemžēl, īpašu aktualitāti ir guvuši noziegumi pret valsti, kara noziegumi un genocīds. Nav šaubu, ka Latvija šobrīd atrodas hibrīdkara apstākļos. Nesenie uzbrukumi komunikāciju nodrošinošiem tīkliem Baltijas jūrā ir acīmredzama agresijas eskalācija.

Ņemot vērā minēto, kā būtiskākie formāti, kuros Latvijas prokuroru iesaiste ir svarīga, izceļami sekojoši:

- Latvijas prokurora dalība misijā Ukrainā (Kijivā);
- Latvijas prokurora dalība Starptautiskā centra darbībā kriminālvajāšanai par agresijas noziegumu pret Ukrainu (ICPA) Hāgā;
- Latvijas prokurora dalība Eiropas birojā krāpšanas apkarošanai (OLAF);
- Pilns atbalsts Eiropas deleģēto prokuroru pilnvērtīgai darbībai Latvijā;
- Latvijas prokurora dalība Eiropas tiesiskajā tīklā organizētās noziedzības apkarošanai (EJO CN).

[7] Ārvalstu organizāciju piedāvāto iespēju izmantošana prokuroru kvalifikācijas celšanai

Noziedzības izpausmes lielākā vai mazākā mērā starptautiskā līmenī ir līdzīgas, tādēļ ir likumsakarīgi, ka dažādu valstu kompetentām amatpersonām nepieciešams regulāri dalīties savā pieredzē, akcentēt aktuālās problēmas nacionālā mērogā, meklēt kopsaucēju starptautiskā mērogā un vienoties par kopīgu rīcības scenāriju. Prokuratūra ļoti aktīvi izmanto iespējas prokuroru dalības nodrošināšanā dažādos apmācību formātos ārvalstīs. Pēc atgriešanās no apmācību

pasākumiem prokuroriem tiek organizēta tiešsaistes sanāksme, lai dalītos pieredzē par ārvalstī gūto zināšanu saturu. Šādas aktivitātes būtu turpināmas.

II.

Attīstības koncepcija nacionālā līmenī

1. Kvalitātes nodrošināšana kriminālprocesa īstenošanā

Prokuratūras funkcijas noteiktas Prokuratūras likuma 2. pantā. Praksē prokuratūras darbība lielākoties izpaužas izmeklēšanas uzraudzībā, kriminālvajāšanā un valsts apsūdzības uzturēšanā tiesā. Tādēļ, runājot par prokuratūras darbību, attīstību un stratēģiskajiem mērķiem, kvalitātes nodrošināšana kriminālprocesos ir viena no būtiskākajām prioritātēm.

Pievēršot uzmanību mērķiem, kas realizējami minētās prioritātes nodrošināšanai, izceļami sekojoši sasniedzamie rādītāji.

1.1. Krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma panākšana prokuratūrā

Lai gan pašmērķis nav pēc iespējas daudzskaitlīgāka kriminālprocesa pabeigšana prokuratūrā, piemēram, ar prokurora priekšrakstu par sodu, tomēr svarīgi ir nodrošināt, ka kriminālprocesam pilnvarotās amatpersonas krimināltiesisko attiecību taisnīgai noregulēšanai paredzētos valsts resursus lieto saprātīgi un arī ekonomiski pamatoti. Pēc iespējas jāizvairās kriminālprocesā iesaistīt visas kriminālprocesam pilnvarotās institūcijas – gan izmeklēšanas iestādes un prokuratūru, gan tiesu instances –, ja krimināltiesiskās attiecības taisnīgi iespējams noregulēt jau, piemēram, prokuratūrā vai pat izmeklēšanas iestādē. Šādi tiktu racionālāk izmantots gan procesā iesaistāmo amatpersonu un atbalsta personāla resurss, gan arī mazināta tiesas noslodze.

1.2. Izmeklēšanas uzraudzības kvalitātes uzlabošana pirmstiesas kriminālprocesā

Jo vairāk tiks standartizēta un atvieglota atsevišķu vienkāršu kriminālprocesa izmeklēšana un to pabeigšana, jo vairāk laika un resursu būs iespējams veltīt sarežģītāku kriminālprocesa izmeklēšanas uzraudzībai. Prokuroram izmeklēšanas uzraudzības darbā jāiesaistās proaktīvi. Kā viens no indikatoriem, runājot par uzraudzības darba kvalitāti, ir panākt, ka ik gadu konstatējams par smagiem un sevišķi smagiem noziegumiem pabeigto kriminālprocesi skaita pieaugums attiecībā pret kopumā pabeigtajiem kriminālprocesi.

1.3. Savlaicīga kriminālprocesa pabeigšana

Efektīva izmeklēšanas uzraudzība nodrošina arī savlaicīgu kriminālprocesa pabeigšanu, kas ir viens no Kriminālprocesa likumā definētajiem kriminālprocesa pamatprincipiem. Tajā pašā laikā nevajadzētu aizmirst, ka par efektīvu prokurora uzraudzības īstenošanu un Kriminālprocesa likumā paredzēto pilnvaru izmantošanu uzskatāms arī tas, ka uzraudzībā esošie kriminālprocesi bez kriminālvajāšanas perspektīvas tiek savlaicīgi izbeigti.

1.4. Apsūdzības kvalitātes uzlabošana

Pirmkārt, apsūdzības kvalitātes jautājums lielā mērā ir izšķirošs, runājot par krimināltiesisko attiecību taisnīga noregulējuma panākšanu kriminālprocesā. Otrkārt, apsūdzības kvalitāte tiešā veidā ir saistīta ar tiesību uz aizstāvību efektīvas īstenošanas iespēju. Lai nodrošinātu pastāvīgu

prokuroru profesionālās darbības kvalitātes uzlabošanu apsūdzību sagatavošanas kvalitātes jomā, jāattīsta speciāli šim mērķim izstrādāts mehānisms, kas, no vienas puses, sniedz prokuroriem metodisku atbalstu apsūdzību sagatavošanā ikdienā, bet, no otras puses, regulāri nodrošina kvalificētas apmācības par apsūdzību izstrādi un tās kvalitātes celšanu kopumā.

1.5. Efektīva prokurora protesta institūta izmantošana

Vispārīgi raugoties, apmierināto prokurora protestu skaits ir rādītājs, kas atspoguļo prokurora profesionālās darbības kvalitāti iztiesāšanā. Tajā pašā laikā efektīvāk un ekonomiskāk būtu rast risinājumus, lai prokurora protesta institūts nebūtu jāizmanto lietās, kur vienotu izpratni kriminālprocesam pilnvarotu amatpersonu vidū bija iespējams panākt teorētiska līmeņa diskusiju ceļā vēl pirms radies pamats prokuroram iesniegt apelācijas vai kasācijas protestu. Šāda pieeja saistāma arī ar iepriekš pieminēto mērķi – uzlabot apsūdzības kvalitāti, jo praksē ir situācijas, kad tieši apsūdzībā norādīto kriminālprocesam būtisko apstākļu formulējums vai atšķirīga izpratne par konkrētā noziedzīgā nodarījuma sastāva esamību vai neesamību liedz krimināltiesiskās attiecības noregulēt jau pirmajā instancē.

Vienlaicīgi svarīgi uzsvērt, ka, ja prokurors izmanto savas kriminālprocesuālās pilnvaras protesta iesniegšanai, tad iesniegtā protesta kvalitātei ir jābūt tādā līmenī, kas neradītu šaubas par prokurora profesionālajām spējām izprast konkrētās lietas juridisko specifiku un radītu pārliecību par prokurora protestā norādīto argumentu tiesiskumu, juridisko korektumu un saskanību arī ar prokuratūrā un valstī kopumā noteiktajām prasībām efektīvai cīņai ar noziedzību.

1.6. Prokurora komunikācijas prasmju attīstība

Prasmes mutiski prezentēt un akcentēt lietā būtiskās juridiskās nianšes var būt izšķiroša, lai pārliecinātu gan tiesu, gan arī citas kriminālprocesā iesaistītās puses par konkrētā tiesiskā risinājuma pareizību lietā. Minētais ir par pamatu, lai būtisku uzmanību pievērstu arī prokuroru komunikācijas prasmju attīstībai, īpaši tiesu runā. Ne mazāk būtiski ir pievērst uzmanību prokuroru komunikācijas prasmju uzlabošanai ar sabiedrību, tajā skaitā plašsaziņas līdzekļiem.

2. Prokuratūras resursu koncentrēšana prioritārajiem darbības virzieniem

Nav pieļaujams, ka kriminālprocesi, kuri saistīti ar valsts drošības apdraudējumu vai kuros iesaistīta vardarbībā cietusi sieviete vai bērns, vai kriminālprocesi par noziegumiem, kurus izdarījusi valsts amatpersona, tiek izmeklēti nepienācīgā kvalitātē. Tādēļ prokuratūras prioritārajiem darbības virzieniem jābūt skaidri definētiem un aktualizētiem atbilstoši pastāvošajai ģeopolitiskajai situācijai un sabiedrības attīstības tendencēm. Vienlīdz svarīgi ir nodrošināt prokuratūras darbības kvalitātes novērtēšanas mehānismu prioritāro darbības virzienu izpildes efektivitātes paaugstināšanai.

2.1. Prioritāro noziedzīgo nodarījumu noteikšana

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 14. panta trešo daļu kriminālprocesam, kurā piemērots ar brīvības atņemšanu saistīts drošības līdzeklis vai kurā iesaistīta speciāli procesuāli aizsargājama

persona, vai kurā apsūdzēta valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu amatu, saprātīga termiņa nodrošināšana ir priekšrocība salīdzinājumā ar citiem kriminālprocesiem.

Šī brīža ģeopolitiskā situācija un Krievijas Federācijas izvērstā karadarbība Ukrainā diktē arī citas neapšaubāmas prioritātes, kas saistītas ar valsts drošības garantēšanu. Šādos kriminālprocesos prokuroram jāizmanto savas pilnvaras efektīgi, nodrošinot stingru un izlēmīgu rīcību.

2.2. Sadarbība ar tiesībaizsardzības iestādēm veicināšana

Prioritāro noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanas efektīva uzraudzība atkarīga no uzraugošā prokurora un amatā augstāka prokurora darba kvalitātes. Tādēļ ir būtiski, ka kriminālprocesam pilnvarots prokurors savas kompetences ietvaros izmeklēšanas uzraudzībā iesaistās nekavējoties un izmanto savas pilnvaras efektīvi un proaktīvi. Ne mazāk būtiska ir sadarbības veicināšana ar tiesībaizsardzības iestādēm ar mērķi nodrošināt kopēju nostāju par prioritāro noziedzīgo nodarījumu lietu kategorijām, izmeklēšanas virzieniem un samērīgām prasībām pierādījumu apjomam, kas nepieciešams personu saukšanai pie kriminālatbildības.

2.3. Sadarbības veicināšana ar citām institūcijām un amatpersonām, īpaši ar tiesnešiem

Prokuratūras darbības kvalitāte ir atkarīga no profesionālas un lietišķas sadarbības starp prokuroriem un izmeklēšanas iestādēm, tiesnešiem un arī advokātiem. Tāpat būtiska loma var būt arī citām valsts varai piederīgām amatpersonām.

Prokuratūras stratēģiskais partneris izpildvaras līmenī ir Tieslietu ministrija, bet parlamentārā līmenī – Juridiskā komisija un Aizsardzības, iekšlietu un korupcijas novēršanas komisija. Tādēļ īpaši svarīgi ir nodrošināt konstruktīvu dialogu un profesionālu sadarbību ar visām institūcijām un amatpersonām, kas ir atbildīgas par tiesību politikas īstenošanu valstī.

Nenoliedzama loma ir arī Valsts probācijas dienestam. Kriminālprocesa efektivitātes nodrošināšana nenozīmē rīcību tikai no kriminālprocesa uzsākšanas brīža līdz sprieduma paskaidrošanai un izpildei. Jebkura kriminālprocesa pamatā ir personas izdarītas darbības, apstākļi un personību raksturojoši elementi, kas bieži vien palīdz izskaidrot cilvēka uzvedības cēloņus. Tādēļ noziedzības novēršanas pamatā darbs probācijas jomā vienmēr ir daudz vērtīgāks par koncentrēšanos uz bargāka soda noteikšanu.

Nevar nepieminēt arī Satversmes tiesas lomu jautājumos, kas arvien biežāk ietekmē vai var ietekmēt prokurora funkciju izpildi ikdienā. Ģenerālprokuratūras pienākums ir nodrošināt kvalitatīvu iesaisti lietās, kurās Satversmes tiesa ieskata par nepieciešamu pieprasīt prokuratūras viedokli vai prokurora dalību sēdē.

2.4. Efektīvas, samērīgas un atturošas kriminālsodu politikas nodrošināšana

Prokurors ir vienīgā kriminālvajāšanai pilnvarotā amatpersona valstī, kuras pienākums ir uzturēt valsts apsūdzību un savas kompetences robežās nodrošināt atbilstošu, samērīgu un efektīvu kriminālsoda piemērošanu. Atbilstoši Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā paredzētajam, kriminālsodam ir jābūt tādā, kas aizsargā sabiedrības drošību un panāk, ka gan notiesātais, gan citas personas pilda likumus un atturas no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.

Latvijas valsts tiesu varai piederīgas amatpersonas – prokurora – pienākums, īpaši situācijā, kad valsts atrodas hibrīdkara apstākļos, ir nodrošināt, ka noziedznieki, kas izdarījuši, izdara un plāno izdarīt noziegumus, jo sevišķi, ja tie saistīti ar valsts drošības apdraudējumu, saņem taisnīgu kriminālsodu.

3. Operatīvās darbības, valsts drošības iestāžu izlūkošanas un pretizlūkošanas procesu un valsts noslēpuma aizsardzības sistēmas kvalitatīva uzraudzība

Prokuratūras likuma 2. panta 1. punktā kā viena no prokuratūras funkcijām paredzēta operatīvās darbības, valsts drošības iestāžu izlūkošanas un pretizlūkošanas procesu un valsts noslēpuma aizsardzības sistēmas uzraudzība. Šīs funkcijas īstenošana ir priekšnoteikums likumības ievērošanai operatīvās darbības sfērā. Funkcijas kvalitatīvas izpildes nodrošināšana ir pamats turpmākai veiksmīgai kriminālprocesa izmeklēšanas uzraudzībai, kriminālvajāšanai un valsts apsūdzības uzturēšanai.

Prokuratūrā jānodrošina koordinācijas mehānisms, lai jebkura līmeņa prokuratūras struktūrvienības prokurori varētu izvērtēt Operatīvās darbības likuma 15. panta trešajā daļā, 15.¹ pantā un 16. panta ceturtajā daļā paredzēto operatīvās darbības pasākumu akceptēšanas iespējamību un nodrošināt citas ar operatīvās darbības uzraudzību saistītās funkcijas.

Papildus uzmanība pievēršama arī kopīgai apmācību organizēšanai gan prokuroriem, gan operatīvās darbības subjektu amatpersonām, lai uzlabotu viņu zināšanas operatīvās darbības procesu regulējošo normatīvo aktu piemērošanā un radītu jaunus mehānismus veiksmīgai savstarpējai sadarbībai.

4. Personu un valsts tiesību un likumīgo interešu aizsardzības ārpus krimināltiesiskās jomas īstenošana

Viena no Prokuratūras likuma 2. pantā noteiktajām prokuratūras funkcijām ir personu un valsts tiesību un likumīgo interešu aizsardzība. Tādēļ uzmanība pievēršama prokurora darbam, realizējot Civilprocesa likumā noteiktās prokurora funkcijas, kā arī prokuratūras darba kvalitātes uzlabošanai personu un valsts tiesību un likumīgo interešu aizsardzības jomā ārpus krimināltiesiskās jomas.

4.1. Vienveidīgas prakses veidošana prokurora darbā, realizējot Civilprocesa likumā noteiktās prokurora funkcijas

Prokurora piedalīšanos civilprocesā reglamentē Civilprocesa likuma 90. pants, saskaņā ar kuru prokurors ir tiesīgs piedalīties lietas izskatīšanā, ja viņš ir cēlis prasību, iesniedzis pieteikumu vai viņa piedalīšanās ir obligāta.

Civilprocesa likuma 483.–484. pants nosaka ģenerālprokurora ekskluzīvās tiesības Augstākajā tiesā iesniegt protestu par nepārsūdzamu pirmās instances tiesas nolēmumu. Šī ir vienīgā iespēja, lai Augstākajā tiesā tiktu izskatītas lietas, kuras saskaņā ar likumu ir izskatāmas tikai pirmajā instancē, bet kurās pieļauti būtiski materiālo vai procesuālo tiesību normu pārkāpumi. Šīs lietas ir nozīmīgas judikatūras veidošanai. Augstākās tiesas veidotā judikatūra kalpo turpmākai stabilai un vienveidīgai tiesu praksei, kas samazina būtisku materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumus, izskatot lietas pirmajā instancē.

4.2. Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma izvērtēšana

Saskaņā ar Kriminālprocesā un administratīvo pārkāpumu lietvedībā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas likuma 17. panta pirmās daļas 1. punktu Ģenerālprokuratūra ir lēmējinstāde par kriminālprocesā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanu, ja lēmums, kas ir par pamatu tiesībām uz kaitējuma atlīdzinājumu, pieņemts pirmstiesas kriminālprocesā. Analizējot kaitējuma pieprasījumus un kriminālprocesu materiālus, tiek identificēti apstākļi, kas izraisījuši vai veicinājuši atlīdzināmā kaitējuma nodarīšanu. Lai samazinātu kompensāciju pieprasījumus un izmaksājamo kompensāciju apmēru, nepieciešams veikt preventīvus pasākumus, t.sk. informēt prokurus un tiesībsardzības iestāžu pārstāvjus par apstākļiem, kas izraisījuši vai veicinājuši atlīdzināmā kaitējuma nodarīšanu.

4.3. Prokurora reaģēšanas līdzekļu izmantošana personu un valsts tiesību pārkāpuma gadījumā

Prokurora pilnvaras personu un valsts tiesību un likumīgo interešu aizsardzībā nosaka Prokuratūras likuma 16.–21. pants. Efektīva rīcība, konstatējot likuma pārkāpumu, ir prokurora reaģēšanas līdzekļa piemērošana. Proti, prokuroram, konstatējot likuma pārkāpumu, atbilstoši tā raksturam ir pienākums: brīdināt par likuma pārkāpuma nepieļaujamību; iesniegt protestu vai iesniegumu par nepieciešamību novērst likuma pārkāpumu; iesniegt prasības pieteikumu tiesā; uzsākt kriminālprocesu; ierosināt izskatīt jautājumu par saukšanu pie administratīvās vai disciplinārās atbildības. Ir svarīgi, ka prokurors minētās likumā noteiktās funkcijas izmanto sabiedrībai būtisku interešu aizstāvībai.

5. Prokuratūras pārvaldības uzlabošana – mūsdienīgu vadības metožu ieviešana; iekšējo procesu efektivitātes nodrošināšana; digitālās transformācijas pasākumu īstenošana

Prokurora funkciju izpildes efektivitāte un kvalitāte ir atkarīga ne tikai no prokurora individuālā snieguma, bet arī no daudziem faktoriem ārpus viņa profesionālās kompetences. Piemēram, racionāla prokuratūrai piešķirto finanšu un personāla resursu izmantošana ir viens no priekšnoteikumiem, lai, no vienas puses, esošā prokuratūras budžeta ietvaros atbilstoši personāla resursi tiktu izmantoti efektīvi, bet, no otras puses, arī aktuālie tehniskā atbalsta risinājumi tiktu izvēlēti racionāli un atbilstoši mūsdienu prasībām.

Minētajā kontekstā izceļami sekojoši prioritārie attīstības virzieni:

- Efektīvs, produktīvs un ekonomisks prokuratūras funkciju īstenošanai pieejamo resursu izlietojums;
- Prokuroru atslogošana no tehnisko darbu veikšanas;
- Racionāla personāla izmantošana, ieskaitot prokuroru slodzes izlīdzināšanu;
- Prokuratūras iekšējo normatīvo aktu izstrādes sistēmas uzlabošana;

- Iekšējās informācijas apmaiņas procesu uzlabošana;
- Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju resursu izmantošanas paplašināšana;
- Prokuratūras darbības nodrošināšana ārkārtas situāciju gadījumā;
- Elastīga darba laika izmantošanas atbalstīšana;
- Mūsdienīgu darba vides un fiziskās drošības risinājumu ieviešana.

Attīstības virzieni nolūkā uzlabot prokurora profesionālās darbības ikdienu:

- Pastāvīgi novērtēt prokurora resursa personāla izmantošanas efektivitāti (attīstīt progresīvu prokuroru profesionālās darbības novērtēšanas modeli ar mākslīgā intelekta atbalstu);
- Pilnībā iedibināt mehānismu prokuroru noslodzes novērtēšanai digitālā formātā;
- Kvalificētu darbinieku piesaiste prokuroru pamatfunkciju īstenošanas atbalstam, tajā skaitā vecākā palīga institūta attīstīšana;
- Prokuratūras struktūrvienību vadības personāla kompetenču novērtējuma attīstība;
- Prokuratūras struktūrvienību tehniskās bāzes atjaunošana, tajā skaitā Ģenerālprokuratūras ēkas Kalpaka bulvārī 6, Rīgā, pārbūve.

Prokurora funkciju izpildes atbalsta personāla attīstības virzieni:

- Pastāvīgi attīstīt prokuratūras atbalsta personāla funkciju pārvaldības modeli;
- Rūpēties par adekvātas atlīdzības noteikšanu prokuratūras darbiniekiem;
- Attīstīt Administratīvā direktora dienesta funkciju izpildes plānošanas un uzraudzības mehānisma darbību, kas dod iespēju objektīvi mērit darba sniegumu;
- Attīstīt sistēmu, kas nodrošina prokuratūras darba virzības un vadības kvalitātes novērtēšanas iespējamību.

Savukārt daļā par prokuratūrā realizējamo digitālo transformāciju un tās nozīmi, izceļami sekojoši uzdevumi:

- Mākslīgā intelekta iespēju izmantošana prokuratūras darbības kvalitātes un efektivitātes paaugstināšanai;
- Prokuratūras informācijas sistēmā (ProIS) integrētu kriminālprocesuālo dokumentu formu izstrāde un ieviešana;
- Prokuroru profesionālās darbības organizēšana e-lietā (digitālā formātā).

6. Prokuratūras lomas un prokurora profesijas uzdevumu skaidrošana sabiedrībai

Prokuratūra ir specifiska organizācija, kura realizē savas funkcijas tieslietu jomā. Mūsdienu demokrātijā ir svarīgi, ka sabiedrība var novērtēt jebkuras valsts iestādes sniegumu. Prokuratūra nav izņēmums. Lai veicinātu minētā mērķa sasniegšanu, ir svarīgi, lai ne tikai prokuratūras darbības procesos iesaistītajām pusēm, bet arī sabiedrībai kopumā būtu izpratne par prokuratūras funkcijām un darba uzdevumiem.

Lai nodrošinātu minētā mērķa sasniegšanu, uzmanība pievēršama sekojošiem uzdevumiem:

- Sabiedrības izpratnes veicināšana par prokurora lomu un īpašo tiesisko statusu;
- Sabiedrības uzticēšanās prokuratūrai palielināšana;
- Veiksmīgas sadarbības ar augstskolām veidošana;
- Proaktīvu sabiedrisko attiecību kampaņu īstenošana.

7. Prokuroru un darbinieku prasmju attīstība un iesaistīšanās veicināšana; ētikas un integritātes principu ievērošana

7.1. Prokuroru un darbinieku kvalifikācijas celšana

Prokuratūras kapacitāti raksturo godprātīgi, profesionāli un augsti kvalificēti prokurori un darbinieki. Tāpēc prokuroru un darbinieku prasmju attīstība un iesaistīšanās veicināšana, nodrošinot ētikas un integritātes principu ievērošanu, ir izvirzāma kā vienlīdz svarīga prioritāte līdzās kriminālprocesa īstenošanas efektivitātei.

Lai sasniegtu minēto mērķi, izceļami sekojoši virsuzdevumi:

- Pastāvīga profesionālās attīstības modeļa pārvaldība, nodrošinot efektīvu kvalifikācijas paaugstināšanas mehānisma darbību, tajā skaitā sadarbībā ar tālākizglītības mācību iestādēm;
- Zināšanu pārvaldības modeļa īstenošana, nodrošinot efektīvu zināšanu apriti, kura ietver zināšanu radīšanu, iegūšanu, uzkrāšanu, analīzi un tālāk nodošanu;
- Ikdienas metodiskā atbalsta attīstīšana;
- Prokuroru un darbinieku izaugsmes motivācija.

Minēto virsuzdevumu sasniegšanai akcentējami sekojoši uzdevumi:

- Regulāri izvērtēt, kādas zināšanas, kompetences un prasmes prokuroriem un darbiniekiem ir nepieciešamas;
- Nodrošināt nepārtrauktu prokuroriem un darbiniekiem aktuālo apmācību tēmu identificēšanu un tam sekojošu apmācību nodrošināšanu;
- Regulāri novērtēt prokuroru un darbinieku apmierinātību ar darba vidi, pasākumu veikšana izdegšanas sindroma mazināšanai;
- Pastāvīgi sekot līdzi apmācības pasākumu realizācijai ar mērķi nodrošināt nepieciešamo metodisko kapacitāti prokuroru un darbinieku profesionālo pienākumu izpildē;
- Uzturēt un attīstīt prokuroru – koordinatoru (mentoru) grupu, nodrošinot, ka pieredzējušākie prokurori ar padomu atbalsta mazāk pieredzējušos prokurorus viņu ikdienas pienākumu veikšanas laikā;
- Regulāri identificēt prokuroru un darbinieku izaugsmi veicinošus un kavējošus faktorus un tam sekojoši veikt pasākumus izaugsmi veicinošu faktoru prevalēšanai.

7.2. Prokuroru ētiskums un godaprāts

Prokuroram tiek izvirzītas paaugstinātas uzvedības prasības gan pildot amata pienākumus, gan privātajā dzīvē. Ētikas normu ievērošanai visaugstākajā līmenī ir būtiska loma prokurora amata reputācijas veidošanā.

Ievērojot minēto, ārkārtīgi svarīgs atbildības virziens – īpaši ģenerālprokurora darbā ir:

- Nodrošināt, ka tiek pildītas prokuroru un darbinieku ētikas kodeksa normas;
- Pilnvērtīgas prokuroru integritātes kontroles sistēmas attīstīšana;
- Prokuratūrā izveidotā trauksmes celšanas kanāla popularizēšana.

Salīdzinoši nesen tika izstrādāts un apstiprināts Latvijas Prokuroru ētikas kodekss, kura izstrādē bija būtiska loma nevalstiskajai organizācijai un tās piesaistītajiem ārvalstu ekspertiem. Ieskatu, ka sadarbība ar nevalstisko sektoru dažādu jautājumu risināšanā arī ētikas normu iedzīvināšanā praksē ir turpināma. Šāda rīcība palīdz uzlabot prokuratūras pārvaldību, vairo sabiedrības izpratni par prokuratūras lomu un palīdz veidot prokuratūras tēlu.

Noslēguma vietā izceļams Latvijas Prokuroru ētikas kodeksa 2. punkts:

“Neatkarīgs un godprātīgs prokurors ir būtisks priekšnoteikums demokrātijas, cilvēktiesību, tiesiskuma un taisnīguma garantēšanai. Prokuroram savas neatkarības un godprātības saglabāšanai ir jāievēro, jāuztur un jāpilda augstākie uzvedības standarti.”

TIESLIETU